

УДК821.111(73)

Яковенко І. В.

"ПИСАР БАРТЛБІ" Г.МЕЛВІЛЛА: ПОСТГУМАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті здійснюється аналіз сучасних інтерпретаційних підходів до образу Бартлбі та пропонується постгуманістичне прочитання новели Германа Мелвілла "Писар Бартлбі". В образі писаря Бартлбі Герман Мелвілл досліджує образ механістичної людини епохи постгуманізму з такими характеристиками, як злиття людини з машиною, мислительні функції якої знівельовані, відсутність комунікації та атрофована функція мовлення.

Ключові слова: Герман Мелвілл, "Писар Бартлбі", постгуманізм, мовлення без відповіді, буття як відмова.

"Писар Бартлбі" Мелвілла разом із романом "Мобі Дік" і повістю "Біллі Бадд" входить до корпусу найбільш поціновуваних творів класика американської літератури [10, с. 110]. Письменник, однак, не був визнаний сучасниками – вже до кінця XIX століття його ім'я та твори були забуті, і лише у XX столітті починає здійснюватися літературно-критичне осмислення художнього спадку Германа Мелвілла.

Починаючи з 1940 – 1950-х років, коли інтерес до творчості письменника значно зріс, в американському літературознавстві з'являються численні спроби інтерпретацій загадкового "Бартлбі" – від релігійних, психоаналітичних, соціокритичних, марксистських до спроб прочитання твору із залученням методології медичних та юридичних студій (Critical Legal Studies). Однією з перших спроб переосмислити новелу Мелвілла була праця Егберта С. Олівера (Egbert S. Oliver) "A second look at Bartleby" (1945), в якій дослідник аналізує вплив ідей Д. Г.Торо у творі [17]. В аналогічному ключі розглядає твір Мелвілла Джейн Десмере (Jane Desmarais), аналізуючи парадокс пасивного спротиву (the paradox of passive resistance) [7].

Гарольд Блум (Harold Bloom), аналізуючи тематичні та композиційні особливості новели, вказує, що Герман Мелвілл пропонує читачеві репрезентацію феномену закону, акцентуючи увагу на юридичній процедурі, що дозволяє ув'язнити Бартлбі. Американський письменник зображує судову систему як могутню, проте не позбавлену недоліків (powerful but flawed), адже вона не здатна врахувати загадкову і суперечливу постать Бартлбі [3, с. 10].

Цікавою видається біблійна інтерпретація "Писаря Бартлбі" В. Н. Хільдебрандом (William H. Hildebrand), в якій дослідник розглядає історію Бартлбі як гріхопадіння і відпадання від Бога (fall and fratricide). Писар уособлює динаміку спокуси і гріхопадіння, свободи і знання, – а такий розрив із Богом призводить до смертності, відчуження та вигнання [13, с. 61]. Позицію Бартлбі дослідник описує як самодостатню автономію і виключно власний інтерес (freedom-from, self-autonomy, merese-self-interest), що відкидають будь-які зв'язки з Богом та людьми [13, с. 61]. Основні складові розпаду Бартлбі – самотність, відчуження, пустота, смерть – є відображенням гріха і постулюють відсутність Бога. На символічному рівні це підсилюється лейтмотивом стіни. Розрив онтологічного зв'язку людини з Богом призводить до гордині та самозакоханості, презирства і зарозумілості.

У сучасних американських студіях постать Бартлбі розглядається і як образ депресивного пацієнта, як клінічний випадок шизофренії з депресивними рисами (Bartleby as mental patient) [16], а також як літературне вираження депресивного синдрому чи аутизму [20].

Актуальними є дослідження мелвіллового твору з позицій біографічних студій, коли художній твір розглядається через призму життєвих подій автора твору. Так, за Річардом Чейзом (Richard Chase), пара персонажів "писар Бартлбі – юрист-працедавець" має біографічну паралель. Складні та напружені стосунки між Бартлбі та юристом відображають відносини Германа Мелвілла та його тестя, який теж був юристом і фінансово підтримував сім'ю письменника в той час, як він продовжував писати, замість того, щоб знайти роботу [5, с. 31]. Р. Чейз вважає, що інші писарі в конторі – Індичка, Кусачка та Імбирний Горіх репрезентують обивательську філософію, вони піддаються комерційному інтересу та є праобразами письменників, які продають свій талант у комерціалізованому суспільстві. Таким чином, "Писар Бартлбі" постає своєрідною притчею про митця, а образ Бартлбі стає моделлю письменника, який пише лише тоді, коли відчуває внутрішню потребу. Проте Бартлбі постає перед необхідністю і законом капіталістичного суспільства писати на вимогу і відмовляється йти на компроміс. Замість того, щоб писати те, що від нього вимагають, він взагалі нічого не пише, витрачаючи енергію на те, щоб жити на тих безкомпромісних умовах, які він сам висуває.

Серед останніх інтерпретацій мелвіллового "Бартлбі" варто вказати на контрфактуальний аналіз (counter-factual analysis), представлений у розвідці Дж. Дарго (George Dargo) [6]. Контрфактуальний аналіз розглядає факти, протилежні наявним у художньому творі. Головним прийомом виступає інверсія

(inversion) і створення інваріанту твору (inverting the story) – це спроба реконструювати історію з іншим фіналом / фіналами, побудувати інший текст, ґрунтуючись на наявному літературному матеріалі, і таким чином спробувати зрозуміти, які ідеї вкладав письменник, створюючи "Бартлбі". Відтак у розвідці Дарго пропонуються різні варіанти фіналу, як, наприклад, такий: юрист змирився з ексцентричним Бартлбі, писар живе в офісі, і конфлікт не має подальшого розвитку.

Джордж Дарго також аналізує новелу Мелвілла у контексті змін в архітектурі, що відбувались у Нью-Йорку в середині XIX століття, і відзначає, що Герман Мелвілл в образі писаря Бартлбі виразив спротив новому урбаністичному ландшафту [6, с. 822]. Архітектурні особливості контори, в якій працює Бартлбі, і специфіка будівель Уолл-Стріт – вузької вулиці Нижнього Манхеттена, були зумовлені високими цінами на землю, а відтак будівлі виростали вгору і щільно ліпилися одна до одної, не залишаючи простору для мешканців, звужуючись до тісних контор, з'єднаних крутими сходами [6, с. 831]. Бартлбі змушений пристосовуватись: якщо писарі в конторі скаржаться на дискомфорт, то Бартлбі волів би нічого не говорити (I would prefer not to say anything). Працедавець Бартлбі, попри бажання забезпечити робітника офісним простором (to furnish you with office room for such period as you may see fit to remain), не може цього здійснити, і Бартлбі приречений на тісне приміщення, він має бути контрольований, а його енергія притлумлена, його життєві сили – розтрачені. Образ Бартлбі постає як сюрреалістичний кінцевий продукт системи Уолл-Стріт [6, с. 826]. Спираючись на дослідження Лео Маркса (Leo Marx) та Джеймса С. Уілсона (James C. Wilson), в яких аналізується мотив стіни [14, с. 602; 22, с. 335], Джордж Дарго доходить висновку, що офісні умови, які Мелвілл детально описує в творі, – вікна, з видом на глуху стіну, ширма, за якою відгороджений Бартлбі, – все це перетворює героя з продуктивного робітника-переписувача (a voracious consumer of soruwork) на працівника, позбавленого амбіцій, енергії, мети і психічних ресурсів [6, с. 827]. Відгородження Бартлбі за ширмою призводить до створення бар'єрів у стосунках з іншими працівниками контори, таким чином нівелюючи соціальну інтеракцію на робочому місці. Алієнація відбувається також і на емоційному і психофізичному рівнях: фраза писаря "I would prefer not to" діє як потужна лінгвістична формула, що паралізує комунікацію. Дж. Дарго робить висновок, що облаштоване в такий спосіб робоче місце і недостатня комунікація, або відсутність комунікації, підсилили схильність Бартлбі до деменції.

Заслужують на увагу і ґрунтовна праця Елізабет Хардвік (Elizabeth Hardwick), присвячена проблемам мовчання і редукаціонізму мови [10], та розвідка Пітера А. Сміта (Peter A. Smith), який інтерпретує образ Бартлбі, фокусуючись на інформаційній та фізичній ентропії головного героя [19]. Бартлбі прагне зберегти свою ізоляцію, адже він усвідомив вплив ентропії на обмін інформацією ще до того, як влаштувався переписчиком у контору. Спалення листів, що не можуть бути доставлені адресату (dead letters), є прикладом інформаційної ентропії. Закон ентропії, що діє в інформаційній теорії, стверджує, що ентропія може збільшуватися у процесі передачі інформації від адресанта до адресата. Офіс "мертвих листів" є унаочненням марності і втраченості комунікації. Ентропія не лише руйнує, а й робить комунікацію неможливою.

Дослідження Л. Сундарараджан (Louise Sundararajan) "Being as Refusal: Melville's Bartleby as Heideggerian Anti-Hero" (1999) пропонує спробу гайдеггерівського прочитання новели Мелвілла з акцентом на темі "Бартлбі як клінічний випадок психіатричної хвороби" та у контексті "Буття як відмова" ("Being as refusal") [21]. Постійна відмова Бартлбі, виражена формулою "I would prefer not to", перетворює всі прохання і слова, звернені до писаря, на "мертві листи" (dead letters) – слова, що не доходять до адресата, актуалізуючи монолог, що нівелюється мовчанням Іншого (monologue in a language which exhausted itself in the silence of others) [21, с. 261]. Бартлбі трансформується в Іншого, Чужого (the Other), чие мовчання перетворює всі промови на монологи без відповіді. Таким чином, образ писаря Бартлбі розглядається також і з позиції теорії М. Фуко про "мовлення без відповіді" (speech without response). Попереднє місце роботи Бартлбі – Відділ листів, що не можуть бути доставлені адресату у Вашингтоні (Dead Letter Office), – накладає потужний відбиток на писаря й обумовлює модель його поведінки. Листи, що не знайшли адресата, розглядаються як споріднені до "мовлення без відповіді" – безперервний монолог, який М. Фуко зближує з божевільям.

У радянському літературознавстві образ Бартлбі розглядався у річці теми "маленької людини". Очевидно, ця традиція продовжується і в наш час на теренах пострадянських держав. Російський дослідник Д. А. Зеленін пропонує компаративний аналіз "Писаря Бартлбі" Германа Мелвілла та "Шинелі" Миколи Гоголя, розглядаючи Бартлбі серед персонажів, яких називає "людьми малої значимості", у контексті поняття *everyman* [1, с. 19]. На нашу думку, герой Мелвілла посутно відрізняється від персонажів типу *everyman*, до того ж, на його непересічність неодноразово вказує і сам наратор, називаючи його "the strangest scrivener" і наголошуючи, що цей дивак не вписується у когорту переписчиків, які траплялись йому на шляху.

Проте, нам видається можливим й інше прочитання образу дивакуватого писаря Бартлбі, якщо залучити методологічний інструментарій постгуманістичних студій. На нашу думку, актуальна зараз рефлексія про людину в постгуманістичному вимірі, репрезентована в художній формі у творі Германа Мелвілла "Писар Бартлбі". Роздуми Мелвілла про Бартлбі суголосні з постгуманістичними спробами осмислити і змоделювати образ людини майбутнього.

Одним із перших текстів, що підводив ризику під довготривалою історією гуманізму, можна вважати "Лист про гуманізм" (1946) М. Гайдеггера. Цілком логічно, що після катастрофи Другої світової війни ідея повернення до гуманістичного міфу про людину – володаря власної долі була приречена на

поразку [Цит за: 8, с. 78]. Постгуманізм як новітня течія філософської думки переосмислює цінності та стереотипи гуманізму. Теоретичне обґрунтування постгуманізму отримав у 80–90-х роках ХХ століття. У 2000 році Ніл Бадмінгтон (Neil Badmington) видав антологію "Постгуманізм", зібравши есеї та уривки з творів М. Фуко, Ж. Бодрійяра, Д. Харавей [18]. Попри різноманітність підходів і потрактувань феномену людини, спільною для збірки була відмова сприймати гуманізм як домінуючу ідеологію доби, протиставляючи їй нову філософію пост-людини і постгуманізму в цілому.

На загал, постгуманізм здійснює спробу переосмислити поняття гуманізму та людини в епоху біотехнологічного розвитку кінця ХХ – початку ХХІ століть. В академічному обігу активно вживається поняття постгуманістичний (posthuman) як узагальнюючий термін на позначення філософських, культурологічних та критичних студій, таких як: постгуманізм (posthumanism), трансгуманізм (transhumanism), новий матеріалізм (new materialism), антигуманізм (antihumanism) та метагуманізм (metahumanism).

Постгуманізм розглядає вплив технологічних новацій і наукового поступу на еволюцію людини як виду, ґрунтуючись на пост-антропоцентричній епістемі, на принципах децентралізації та нон-ієрархії. У нашій розвідці ми послуговуємось методологією постгуманістичних студій, представлених у працях Розі Брайдотті (Rosi Braidotti) [4] та Донни Харавей (Donna Haraway) [11], які досліджують взаємодію та взаємовплив людини і предметів матеріального світу, матеріальних об'єктів і передбачають майбутнє злиття людини і техніки. З точки зору Д. Харавей, технологічний розвиток ставить під сумнів існування традиційних опозицій, таких як "людина-техніка", "природа-цивілізація" [11, с. 50].

У творі Мелвілла знаходимо художнє втілення однієї з тез постгуманізму – Бартлбі як людина-машина, людина-автомат. У новелі зображено the advent of Bartleby – пришестя нової людини, позбавленої емоцій, симпатій, людських почуттів. Внутрішній світ Бартлбі, його переживання залишаються загадкою і для наратора, і для читача. Увесь наратив новели – це спроби юриста "розшифрувати" свого підлеглого. У своїх спробах він проходить через різні емоційні стадії у своєму ставленні до Бартлбі – від роздратування і бажання позбутися цього дивакуватого робітника до співчуття і прагнення забрати його у свій дім. Всі ці емоції наштовхуються на абсолютну байдужість і незворушність Бартлбі. Широкий емоційний спектр з боку юриста є показовим. Спочатку господар контори керується прагматичними міркуваннями – Бартлбі відмовляється переписувати документи, відтак перестав приносити користь бізнесу і має бути усунутий. Однак правник застосовує до Бартлбі прагматичний підхід і намагається вирішити конфлікт за допомогою грошей, пропонуючи розрахунок і сплачуючи майже втричі більше, але зазнає невдачі. Згодом до Бартлбі застосовуються важелі суспільної моралі і апеляція до почуття обов'язку ("ви повинні працювати, щоб залишатися в конторі"), далі долучаються релігійні настанови і християнська любов до ближнього, які проявляються у безкорисливому співчутті і любові до знедоленого писаря, але всі наміри наштовхуються на байдужість Бартлбі. В нього власний поведінковий код – механістичні дії, злагоджене виконання функцій, або відмова виконувати будь-які функції, як у випадку із зламаною машиною. Мелвілл зображує людину-ніщо, єдиною емоцією якої є байдужість – рефреном повторюється фраза Бартлбі "Мені байдуже". До того ж, така позиція писаря актуалізує і феномен Gelassenheit, осмислений М. Гайдеггером. Gelassenheit або спокій, незворушність, відчуженість, бездумність, – є хворобою, що руйнує сучасну людину. Якщо в середньовічних мистиків (наприклад, в Майстера Екхарта) поняття Gelassenheit вживалося в сенсі "залишити світ у спокої, не заважати природному плину речей і віддатися Богу", то Гайдеггер розглядає його як феномен сучасної людини, що рятуються втечею від мислення, і відчуженість стає основою для бездумності [2, с. 103].

У фіналі твору Герман Мелвілл пропонує читачеві своєрідний готорнівський дидактизм, пояснюючи сумну долю і трагічний фінал Бартлбі акцентуючи увагу на особливостях психічної організації героя: письменник визначає його як людину, що за своєю природою схильна до в'ялої безнадійності. На ці психічні особливості накладається детермінізм – вплив середовища та умов існування, життєві негаразди та робота, яку виконував Бартлбі як молодий клерк у відділі незатребуваних листів у Вашингтоні. За Мелвіллом, професійна діяльність накладає відбиток на особистість і визначає долю людини. В тексті новели експліцитно представлено "розкодування" дивної поведінки писаря. Його чудасія обумовлена насамперед психічними особливостями та сферою діяльності.

З точки зору гуманізму, людина наділена творчим потенціалом, проте Бартлбі здатен виконувати лише одну функцію – механістично переписувати документи. Від початку своєї появи в конторі Бартлбі працює без упину, не відволікаючись навіть на обід:

As if long famishing for something to copy, he seemed to gorge himself on my documents. There was no pause for digestion. He ran a day and night line, copying by sunlight and by candle-light [15, с. 903].

Бартлбі з нелюдською енергією безвідмовно і безперебійно працює, але праця його механістична, позбавлена творчого імпульсу. Таким чином, писар постає як апарат для копіювання, машина-автомат, в якій людські емоції, почуття, втома – відсутні. Запит на будь-які інші операції та діяльність наштовхуються на вперту відмову – I would prefer not to. Бартлбі це зразок дегуманізованої людини, це машина, що не споживає їжі, і для власника контори залишається загадкою, чим же харчується писар:

He lives then, on ginger-nuts, thought I; never eats a dinner, properly speaking; he must be a vegetarian, then, but no, he never eats even vegetables [15, с. 906].

Образ Бартлбі піддається інтерпретації і в контексті нігілістичної моделі утилітаризму, згідно з якою, "things are not even regarded as objects, because their only important quality has become their readiness for use" [12, с. xxxix]. Ситуація з Бартлбі, що моделюється в новелі Германа Мелвілла, може бути представлена в термінології утилітаризму як "річ, придатна чи не придатна до використання". Відмовляючись виконувати свої функції, Бартлбі перетворюється на непродуктивну машину, непридатну до вживання річ, якої потрібно позбутися.

У постаті писаря Бартлбі Герман Мелвілл втілює образ механістичної людини. Таким чином, маємо літературний праобраз людини епохи постгуманізму з такими характеристиками, як: злиття людини з машиною, мислячі функції якої знівельовані, відсутність комунікації та атрофована функція мовлення.

Використані джерела

1. Зеленин Д. А. "Everyman" и "маленький человек" в повестях Г. Мелвилла "Писец Бартлби" и Н. В. Гоголя "Шинель": Типологические параллели / Д. А. Зеленин // Зарубежная литература : Контекстуальные и интертекстуальные связи. – Екатеринбург, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.urfu.ru/handle/10995/4632>.
2. Хайдеггер М. Разговор на просёлочной дороге / М. Хайдеггер. – Москва : Высшая школа, 1991. – 192 с.
3. Bloom H. Herman Melville's 'Billy Budd', 'Benito Sereño', and 'Bartleby the Scrivener': A Contemporary Literary Views Book / H. Bloom. – Broomall : Chelsea House Publishers, 1996. – 80 p.
4. Braidotti R. Post-Anthropocentrism : Life beyond the Species / R. Braidotti // The Posthuman. – Cambridge : Malden, 2013. – P. 55–104.
5. Chase R. Herman Melville: A Critical Study / R. Chase // Bloom H. Herman Melville's 'Billy Budd', 'Benito Sereño', and 'Bartleby the Scrivener': A Contemporary Literary Views Book. – Broomall : Chelsea House Publishers, 1996. – P. 31–32.
6. Dargo G. Bartleby, the Scrivener : "A House Like Me" / G. Dargo // New England Law Review. – 2010. – Vol. 44. – P. 819–833 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newenglawrev.com/archive/volume-44/issue-4/v44b4dargo/>.
7. Desmarais J. Preferring not to : The Paradox of Passive Resistance in Herman Melville's "Bartleby" / J. Desmarais // Journal of the Short Story in English. – 2001. – No. 36. – P. 25–39.
8. Esposito R. Politics and Human Nature / R. Esposito // Angelaki. – 2011. – Vol. 16. – Issue 3. – P. 77–84.
9. Giles T. Melville's 'Bartleby, the Scrivener' / T. Giles // Explicator. – Vol. 65. – Issue 2. – P. 88–91.
10. Hardwick E. Herman Melville / E. Hardwick. – Viking : Penguin, 2000. – 161 p.
11. Haraway D. A Manifesto for Cyborgs : Science, Technology, and Socialist-Feminism in the 1980s / D. Haraway // The Gendered Cyborg: A Reader / Eds.: Gill Kirkup, Linda Janes, Kath Woodward, & Fiona Hovenden. – New York, London : Routledge, 2000. – P. 50–57.
12. Heidegger M. The Question Concerning Technology and Other Essays / M. Heidegger. – New York : Harper & Row, 1977. – 182 p.
13. Hildebrand W. H. 'Bartleby' and the Black Conceit / W. H. Hildebrand // Bloom H. Herman Melville's 'Billy Budd', 'Benito Sereño', and 'Bartleby the Scrivener': A Contemporary Literary Views Book. – Broomall : Chelsea House Publishers, 1996. – P. 61–64.
14. Marx L. Melville's Parable of the Walls / L. Marx // Sewanee Review. – 1953. – Vol. 61. – P. 602–627.
15. Melville H. Bartleby, the Scrivener / H. Melville // Major Writers of Short Fiction : Stories and Commentaries. – Boston : Bedford Books of St. Martin's Press, 1993. – P. 898–925.
16. Mordecai M. Melville's Bartleby as a Psychological double / M. Mordecai // College English. – 1962. – Vol. 23. – No. 5. – P. 365–368.
17. Oliver E. S. A Second Look at Bartleby / E. S. Oliver // College English. – 1945. – No. 6. – P. 431–432.
18. Posthumanism : Reader in Cultural Criticism / Ed. by Neil Badmington. – New York : PALGRAVE, 2000. – 172 p.
19. Smith P. A. Entropy in Melville's 'the Scrivener' / P. A. Smith // The Centennial Review. – 1988. – No. 32. – P. 155–162.
20. Sullivan W. P. Bartleby and Infantile Autism : A Naturalistic Explanation / W. P. Sullivan // The Bulletin of the West Virginia Association of College English Teachers. – 1976. – No. 3.2. – P. 43–60.
21. Sundararajan L. Being as Refusal : Melville's Bartleby as Heideggerian Anti-Hero / L. Sundararajan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.janushead.org/jhsumm99/sundararajan.cfm>
22. Wilson J. C. Bartleby : The Walls of Wall Street / J. C. Wilson // Arizona Quarterly. – 1981. – No. 37. – P. 335–346.

Яковенко И. В.

**"ПИСАРЬ БАРТЛБИ" Г. МЕЛВИЛЛА:
ПОСТГУМНИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ**

В статье анализируются современные подходы к интерпретации образа Бартлби и предлагается постгуманистическое прочтение новеллы Германа Мелвилла "Писарь Бартлби". В образе писаря Бартлби Герман Мелвилл исследует образ механистического человека эпохи постгуманизма с такими характеристиками, как: слияние человека с машиной, мыслительные функции которой нивелированы, отсутствие коммуникации и атрофированная функция речи.

Ключевые слова: Герман Мелвилл, "Писец Бартлби", постгуманизм, речь без ответа, бытие как отказ.

Yakovenko I. V.

**H. MELVILLE'S "BARTLEBY, THE SCRIVENER":
POSTHUMANIST ASPECTS**

The article explores the varieties of interpretations of "Bartleby, the Scrivener" by Herman Melville, such as religious, socio-critical, biographical, medical or psychoanalytical. Religious interpretation focuses on the themes of fall and fratricide, thus concluding that Bartleby's fault involves a breaking of the bond with God that leads to exile and estrangement. The constituents of Bartleby's image are the freedom-from, self-autonomy or mere self-interest, resulting in solitude, sadness, exile and emptiness. Research, based on the methodology of medical studies, investigates Bartleby as a mental patient, an autistic, or a schizophrenic. Biographical approach links "Bartleby, the Scrivener" to the events of Melville's life and asserts that Melville was writing a parable of the artist. The figure of Bartleby is also interpreted in terms of the paradox of passive resistance and as Heideggerian Anti-Hero, with the accent on the phenomenon of being as refusal. Bartleby transforms into the Other under the influence of his previous occupation as a clerk in the Dead Letter Office. Dead letters, messages that cannot be delivered, are akin to "speech without response" (M. Foucault). They are examples of informational entropy, resulting in the disruption of communication.

In our research we employ the methodology of posthuman studies and analyze Melville's Bartleby as literary reflexion on the phenomenon of the man, which argues the humanist approach to the man, or human-centric perspective, and represents Bartleby as a transformed human – an autonomous agent, the Posthuman as Becoming-machine (Deleuze and Guattari, R. Braidotti). The latter involves estrangement from moral rationality, unitary identity, ethical relations and moral values.

Key words: Herman Melville, "Bartleby, the Scrivener", posthumanism, speech without response, being as refusal.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015